

ТІМЧЕНКО І. С.,
здобувач кафедри
кримінального права і процесу
(Інститут права та психології
Національного університету
«Львівська політехніка»)

УДК 343.98

ОГЛЯД МІСЦЯ ПОДІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ УМИСНОГО ВИПУСКУ НА РИНОК УКРАЇНИ НЕБЕЗПЕЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

У статті розглянуто тактичні особливості огляду місця події у справах про умисний випуск на ринок України небезпечної продукції. Визначено місце та значення проведення цієї слідчої (розшукової) дії під час розслідування даного виду злочинів. Висвітлені дії слідчого на підготовчому, робочому та заключному етапах огляду місця події. Наведені можливі тактичні прийоми, що може використати слідчий при підготовці, проведенні та фіксації результатів огляду місця події під час розслідування умисного випуску на ринок України небезпечної продукції.

Ключові слова: злочин, кримінальне провадження, небезпечна продукція, огляд місця події, сліди, слідчий.

В статье рассмотрены тактические особенности осмотра места происшествия по делам об умышленном выпуске на рынок Украины опасной продукции. Обозначено место и значение проведения этого следственного действия в ходе расследования этого вида преступлений. Дана характеристика действиям следователя на подготовительном, рабочем и заключительном этапах осмотра. Приведены возможные тактические приемы, которыми может воспользоваться следователь во время подготовки, проведения и фиксации результатов осмотра места происшествия в ходе расследования умышленного выпуска на рынок Украины опасной продукции.

Ключевые слова: преступление, уголовное дело, опасная продукция, осмотр места происшествия, следы, следователь.

In article tactical features of inspection of the scene on cases of deliberate release on the market of Ukraine unsafe products are considered. The specificity of this investigative action when investigating this type of crime, and outlines its tactical features. The characteristic is given to actions of the investigator at preparatory, working and final stages of survey. Considered possible tactical preparation, execution and fixing of survey of a scene during the investigation of intentional introduction of unsafe products to the market of Ukraine.

Key words: crime, criminal case, unsafe products, review of the scene, traces, investigator.

Вступ. Новий Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) став каталізатором подальшого розвитку науки криміналістики, оскільки одне з її завдань полягає у розробленні нових та вдосконаленні існуючих криміналістичних засобів, тактичних прийомів і методичних рекомендацій щодо збирання, дослідження, оцін-

ки і використання доказів на основі врахування вимог кримінального процесуального закону. Це також стосується і питання тактики проведення різних слідчих (розшукових) дій, вимоги до проведення яких дещо змінилися.

В останній період часу (2012 – 2014 роки) значно підвищився науковий інтерес до проблем процесуального порядку та тактики проведення слідчих (розшукових) дій. Розкриттю питань процесуального характеру присвятили свої праці Р. Благута, А. Захарко, І. Когутич, В. Колесник, Л. Максимова, Д. Письменний, Д. Сергеева та інші. Окремі питання тактики проведення слідчих (розшукових) дій висвітлювали О. Ващук, О. Ольшевський, Є. Пряхін, В. Фінагеев тощо.

Найбільш поширеною з усіх слідчих (розшукових) дій, що проводиться практично в кожному кримінальному провадженні, є такий вид слідчого огляду, як огляд місця події. Йому присвячені як самостійні наукові праці, так і розділи робіт, в яких розглядається методика розслідування окремих видів правопорушень. Така увага є цілком закономірною, оскільки від своєчасності та результативності проведення слідчого огляду зазвичай залежить успіх всього провадження. Безпосередньо про слідчий огляд як з кримінальної процесуальної, так і криміналістичної точки зору з урахуванням вимог КПК України 2012 року писали А. Антошук, О.В. Батюк, О. Зарубенко, Е. Кринична, Є. Лук'янчиков і Б. Лук'янчиков, О. Мусієнко [1–6] та інші. Однак серед наукових робіт відсутні роботи, що висвітлювали б особливості тактики проведення огляду місця події, пов'язаного з виявленням небезпечної продукції.

Постановка завдання. Мета статті полягає у висвітленні особливостей огляду місця події під час розслідування умисного випуску на ринок України небезпечної продукції. Наукова новизна обраної теми полягає у розробці тактичних правил підготовки, проведення та фіксації результатів огляду місця події кримінальних правопорушень такої категорії.

Результати дослідження. Статтею 237 КПК України передбачено, що з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення слідчий, прокурор проводять огляд місцевості, приміщень, речей та документів [7]. Варто зауважити, що про огляд місця події в цій статті не згадується. Проте посилення на такий вид слідчого огляду можна зустріти в інших статтях. Наприклад, у ч. 2 ст. 238 КПК України вказується, що огляд трупа може «здійснюватися одночасно з оглядом місця події», а ч. 3 ст. 214 КПК України передбачається можливість проведення огляду місця події до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Тому можна стверджувати, що огляд місця події як один із видів слідчого огляду має відповідну правову регламентацію.

Не вдаючись до детального опису загальних процесуальних вимог проведення огляду місця події, зупинимось на тактиці його проведення під час розслідування умисного випуску на ринок України небезпечної продукції (ст. 227 КК України).

Зазначимо, що тактика огляду місця події, пов'язаного з виявленням небезпечної продукції, підпорядковується загальним правилам огляду, але має свої особливості, зумовлені видом кримінального правопорушення та способом його вчинення. У криміналістичній науці є загальноприйнятим умовний поділ проведення будь-якого огляду місця події на підготовчий, робочий та заключний етапи. Такий поділ не має на меті порушити цілісність цієї слідчої (розшукової) дії. Зміст поділу на етапи полягає в тому, щоб систематизувати дії слідчого, встановити їх послідовність, забезпечити належну якість огляду.

Підготовчий етап починається з моменту прийняття слідчим рішення про проведення огляду місця події. Як вірно з цього приводу вказує С. Книженко, основним завданням слідчого на цій стадії є інформаційно-тактичне і матеріально-технічне забезпечення проведення слідчої (розшукової) дії [8, с. 187]. На цьому етапі він повинен отримати інформацію про: 1) подію, що сталася; 2) наявність на місці події очевидців та

самого правопорушника; 3) наявність на місці події працівників міліції та вжиті заходи щодо охорони місця події і збереження слідів; 4) наявність на місці події постраждалих осіб. На основі цієї інформації слідчий вирішує: яким повинен бути склад учасників огляду (кого зі спеціалістів чи інших осіб, наприклад понятих, слід залучити); які технічні засоби потрібні для огляду та їх готовність до використання [9, с. 226]. Варто зауважити, що законодавець не передбачає залучення понятих до проведення огляду місця події, окрім тих випадків, коли проводиться огляд житла чи іншого володіння особи, де зберігається небезпечна продукція. У цьому разі огляд слід проводити за правилами обшуку, а залучення понятих є обов'язковим (ч. 7 ст. 223 і ч. 2 ст. 237 КПК України) [7]. Як нам видається, для проведення такого огляду варто у будь-якому випадку залучити понятих.

Одним з учасників огляду місця події є спеціаліст. Що стосується розглядуваного нами кримінального правопорушення, то в першу чергу слідчому слід обов'язково залучити до огляду спеціаліста-криміналіста, який проведе вимірювання, фотографування чи відеозапис, складе план або схему, виготовить відбитки та зліпки, допоможе оглянути та вилучити речі і документи, що мають значення для кримінального провадження. Зважаючи на те, що оглядатиметься небезпечна продукція, яка може бути як харчовою, так і нехарчовою, можливі варіанти залучення й інших спеціалістів.

Так, відповідно до ст. 4 Закону України «Про безпечність та якість харчових продуктів» до системи органів, що забезпечують розробку, затвердження та впровадження заходів щодо безпечності та якості харчових продуктів, входять Державна санітарно-епідеміологічна служба України та Державна служба ветеринарної медицини України [10]. Стосовно нехарчової продукції, то відповідно до ст. 10 Закону України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» нагляд і контроль за якістю нехарчової продукції здійснюється органами ринкового нагляду [11]. Перелік органів ринкового нагляду та сфера їх відповідальності визначені постановою Кабінету Міністрів України від 01.06.2011 р. (наприклад, Держспоживінспекція, Держлікслужба, Пробірна служба тощо) [12]. Тому до огляду місця події варто запросити когось зі спеціалістів цих служб або інспекцій (наприклад, ветеринарного чи санітарного інспектора).

До огляду місця події слідчому також варто залучити працівників оперативних підрозділів. Вони можуть допомогти в охороні місця події, обстеженні прилеглої території, спостереженні за поведінкою окремих осіб, опитуванні (допиті) присутніх осіб, організації проведення оперативно-розшукових заходів.

На підготовчому етапі слідчому варто також вирішити питання щодо виявленої небезпечної продукції. Якщо її багато, то як один із варіантів розглядається можливість її опечатати у виявленому приміщенні до вирішення питання по суті. Якщо такої можливості немає, то небезпечну продукцію потрібно буде опечатати та вивезти, а для цього із собою необхідно мати достатню кількість пакувального матеріалу та транспортні засоби відповідних габаритів.

До загальних тактичних прийомів під час огляду місця події належить: 1) зіставлення первинних даних з обстановкою на місці події; 2) аналіз окремих слідів на місці події; 3) моделювання події, що сталася; 4) зіставлення моделі з реальною обстановкою на місці події; 5) аналіз ознак знищення предметів або негативних обставин; 6) залучення до огляду осіб, які виявили кримінальне правопорушення [13, с. 26].

На початку робочого етапу огляду слідчий повинен зорієнтуватися на місцевості, вирішити питання про вихідну точку і спосіб огляду, дати вказівку спеціалісту-криміналісту провести орієнтуючу та оглядову фотозйомку (або зробити це самому). Робочий етап огляду складається із загальної та детальної стадій огляду. Змістом тактики такого огляду є дослідження матеріальної обстановки місця події. У «чистому вигляді» виокремлюють декілька способів пересування на місці події під час огляду (їх також називають методами огляду): ексцентричний (рух по спіралі від центра до периферії), концентричний (рух по спіралі від периферії до центру), фронтальний (або лінійний –

пересування від однієї межі до іншої). Останній застосовується при огляді значних за площею ділянок місцевості (наприклад, узбережжя річки, ліс, парк, поле, залізничне полотно). Також у науковій літературі згадується про секторний і вузловий методи огляду.

Серед тактичних прийомів, що зазвичай використовуються безпосередньо під час огляду місця події, можна назвати такі:

- 1) визначення меж огляду;
- 2) вибір послідовності огляду об'єктів, що знаходяться на місці події;
- 3) вибір методу огляду місця події;
- 4) залучення понятих до окремих дій під час огляду місця події та звернення їх уваги на виявлені об'єкти;
- 5) спостереження за поведінкою особи, яка повідомила про виявлення кримінального правопорушення чи є власником приміщення;
- 6) зіставлення слідів, виявлених на місці події, та отриманих даних з іншими вже відомими у справі доказами [9, с. 227–228].

Враховуючи специфіку кримінального правопорушення, як оптимальний метод огляду можна порекомендувати фронтальний (лінійний). Це пов'язано з тим, що зазвичай небезпечна продукція знаходиться у досить великих за площею приміщеннях (складах, цехах). У такому випадку доцільно також виокремити вузли, де можуть бути зосереджені сліди кримінального правопорушення, а саме: 1) місця, де знаходиться (зберігалася) небезпечна продукція; 2) місця, де знаходиться сировина для виготовлення небезпечної продукції; 3) місця, де встановлене устаткування, на якому виготовлялася небезпечна сировина чи упаковувалася. З цього приводу варто згадати слова, сказані Гансом Гроссом. Він писав, що «у момент огляду нам добре відомо, що це за річ, що вона собою являє, де вона знайдена, як лежала та все інше, але скоро все це забувається, якщо ці дані зовсім не записані або, що ще гірше, записані неправильно. З цими речами будуть мати справи інші особи – експерт, прокурор, суддя і захисник, які при їх виявленні не були присутні, і саме для них потрібно їх описати [14, с. 91].

На робочому етапі слідчий повинен пам'ятати, що він повинен вирішити такі завдання: 1) виявити ознаки, що свідчать про вчинення саме цього правопорушення; 2) встановити спосіб вчинення кримінального правопорушення; 3) встановити конкретний предмет кримінального правопорушення, його кількість, а також його власника (розповсюджувача); 4) організувати пошук і фіксацію слідів, які можуть вказувати на особу правопорушника чи на спосіб вчинення кримінального правопорушення; 5) встановити осіб, які могли бачити, як відбувалося кримінальне правопорушення; 6) якнайповніше вивчити та зафіксувати в протоколі і додатках до нього обстановку місця події.

Як вірно зауважує О. Мусієнко, під час огляду місця події слід обов'язково враховувати специфіку об'єктів, що оглядаються [6, с. 256]. Відповідно до сказаного вище основними об'єктами огляду будуть виступати: 1) ділянка місцевості чи приміщення; 2) небезпечна продукція чи сировина для її виготовлення; 3) устаткування для виготовлення продукції; 4) елементи упакування продукції (контейнери, тара); 5) засоби, якими продукція транспортувалася; 6) документація. Під час огляду та опису самої небезпечної продукції слід особливу увагу звернути на наявність чи відсутність на ній етикетки, маркування, наявність інформації про дату виготовлення та кінцевий термін споживання. У цьому слідчому може допомогти залучений до огляду відповідний спеціаліст. Це ж саме стосується й огляду устаткування, на якому виготовлялася небезпечна продукція чи упаковувалася. Необхідно вказати їх номери, інші ідентифікуючі ознаки. Також варто звернути увагу на наявність на частинах такого устаткування залишків небезпечної продукції.

Під час огляду місця події можуть бути виявлені ветеринарні документи. Це ті документи, які видаються державними інспекторами ветеринарної медицини та підтверджують ветеринарно-санітарний стан харчових продуктів, підконтрольних ветеринарній службі. До них належать: міжнародний ветеринарний сертифікат, ветеринарне сві-

доцтво, ветеринарна картка та довідки, експлуатаційний дозвіл тощо. Вказані та інші документи слідчий повинен зібрати та вилучити, попередньо описавши їх у протоколі. У процесі огляду документів, який по можливості ретельно проводять, оскільки це складова огляду місця події, слідчий повинен: 1) з'ясувати загальні дані, що характеризують документ; 2) вказати на його місце виявлення; 3) вказати на те, ким і коли він виданий або виготовлений, кому адресований; 4) який основний зміст документа, від імені кого виконані підписи, які реквізити він має; 5) які факти чи події засвідчені підписами, печатками та штампами; 6) як виконано текст рукопису; 7) чи є ознаки, що вказують на підробку документа.

Слушну пропозицію висловлює Е. Кринична, говорячи про доцільність огляду прилеглої до місця події території [4, с. 120]. На ній можна виявити: небезпечну продукцію; залишки сировини для виготовлення небезпечної продукції та її упакування; предмети та речі, що належать злочинцям тощо.

Заключний етап огляду місця події полягає у підбитті підсумків та оцінці всіх встановлених даних з метою перевірки того, чи всі завдання огляду виконані. З метою контролю рекомендується ще раз оглянути певні місця чи конкретні об'єкти. Це дозволяє ліквідувати виявлені недоліки, які пізніше вже не можна буде виправити. Після оцінки отриманих результатів слідчий приступає до їх фіксації. На цьому етапі він: 1) складає протокол огляду місця події, плани, схеми; 2) упакує вилучені з місця події об'єкти; 3) вживає заходів для збереження тих об'єктів, що мають доказове значення, але їх неможливо чи недоцільно вилучати з місця події; 4) ознайомлює зі змістом протоколу огляду його учасників і вживає заходів щодо вирішення заяв, які від них надійшли.

Висновки. Огляд місця події під час розслідування умисного випуску на ринок України небезпечної продукції займає основне місце в розслідуванні, і його можна назвати відправною точкою останнього. Саме під час його проведення слідчий збирає ті фактичні дані, що в подальшому допоможуть йому в процесі доказування. На етапі підготовки до проведення такого огляду слідчий, виходячи з виду небезпечної продукції, може правильно зорієнтуватися, кого зі спеціалістів варто залучити. Ретельний огляд надасть змогу слідчому виявити, зафіксувати та вилучити достатню кількість слідової інформації, яка у сукупності сприятиме висуненню версій, визначенню напряму розслідування, прийняттю процесуальних рішень.

Запропоновані рекомендації щодо проведення огляду місця події при розслідуванні умисного випуску на ринок України небезпечної продукції мають практичне значення: вони стануть у нагоді слідчим, у провадження яких потраплять такі види кримінальних правопорушень.

Список використаних джерел:

1. Антошук А. Огляд місця події при виявленні трупа новонародженої дитини / А. Антошук // Науковий вісник НАВС. – 2013. – № 2. – С. 243–250.
2. Батюк О. Особливості застосування науково-технічних засобів у ході проведення огляду місця події в пенітенціарних установах / О. Батюк // Науково-аналітичне право. – 2014. – № 1. – С. 258–262.
3. Зарубенко О. Співвідношення огляду з іншими процесуальними діями за КПК України / О. Зарубенко // Закон и жизнь. – 2013. – № 3. – С. 45–48.
4. Кринична Е.В. Особливості огляду місця події за фактами розкрадання вантажів на залізничному транспорті / Е.В. Кринична // Криміналістичний вісник. – 2013. – № 1(19). – С. 117–120.
5. Лук'янчиков Є.Д. Слідчий огляд: поняття та види / Є.Д. Лук'янчиков, Б.Є. Лук'янчиков // Юридичний часопис НАВС. – 2013. – № 1. – С. 264–269.
6. Мусієнко О.М. Особливості огляду місця події при розслідуванні шахрайства / О.М. Мусієнко // Форум права. – 2013. – № 4. – С. 253–257.

7. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
8. Книженко С.О. Особливості огляду місця події при розслідуванні незаконного видобування корисних копалин / С.О. Книженко // Форум права. – 2010. – № 3. – С. 186–190.
9. Слідчі (розшукові) дії : навч. посібник / [О.В. Авраменко, Р. І. Благута, Ю.В. Гуцуляк та ін.]; за заг. ред. Р.І. Благути, Є.В. Пряхіна. – Львів : ЛДУВС, 2013. – 416 с.
10. Про безпечність та якість харчових продуктів : Закон України від 23 грудня 1997 р. (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
11. Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції : Закон України від 02 грудня 2010 р. (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
12. Про затвердження переліку органів державного ринкового нагляду та сфер їх відповідальності : Постанова Кабінету Міністрів України від 01 червня 2011 р. № 573 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
13. Слідча тактика : навч. посібник / Є.В. Пряхін. – Львів : ЛДУВС, 2011. – 116 с.
14. Гросс Г. Руководство к расследованию преступлений / Г. Гросс. – М. : Изд-во НКВД РСФСР, 1930. – 144 с.

ТОПЧІЙ В. В.,

доктор юридичних наук,
професор кафедри кримінального
права, процесу та криміналістики
(Національний університет державної
податкової служби України)

УДК 343:13

ПЕРЕДУМОВИ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО Й ОПЕРАТИВНОГО ПРАЦІВНИКА ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ У РОЗКРИТТІ ТА РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ

У роботі досліджені теоретичні, правові та фактичні передумови взаємодії слідчого й оперативного працівника органів внутрішніх справ у розкритті та розслідуванні злочинів. Окреслено комплекс проблем теоретичного та прикладного характеру, які обумовлені недостатньою науковою розробкою передумов взаємодії слідчого й оперативного працівника органів внутрішніх справ у розкритті та розслідуванні злочинів. З'ясовано значення досвіду взаємодії слідчого й оперативного працівника органів внутрішніх справ у розкритті та розслідуванні злочинів для розвитку науки та вдосконалення практики у даній сфері. Визначено, що одним із перспективних напрямів подальших розвідок з питань взаємодії є проведення аналізу, що відобразить зв'язок передумов взаємодії слідчого й оперативного працівника органів внутрішніх справ з вихідними положеннями теорії взаємодії.

Ключові слова: взаємодія, слідчий, оперативний працівник, передумови взаємодії, органи внутрішніх справ.

